

PEER!

Helsepedagogisk skole - Ljabruskolen - 30 år

Tekst: Fanny Parow Knill. Foto: Wenche Vaagland.

I år feirer vi Ljabruskolens 30 år. Og i den anledning tilbyr vi jubileumsforestillingen "Peer Gynt" i Kolben Kulturhus i Oppegård den 10. juni kl. 17.30. Hvis du ikke kan komme den dagen, er du hjertelig velkommen til skoleforestillingen kl. 11.30 neste dag. Alle elever og lærere har oppgaver på eller bak scenen.

Men hvorfor akkurat Peer? Hva er det med Peer som fortsetter å fascinere oss etter alle disse årene? Og hva er det som gjør at vi har valgt dette stykket? Jeg som skriver dette har fått det ærefulle oppdraget å ha ansvaret for regi, innstudering og manus. Når jeg skal forsøke å besvare spørsmålene ovenfor, begynner jeg med mitt eget forhold til skuespillet. Jeg kom inn etter at valget om

Peer var tatt. Men Peer Gynt var faktisk den første litterære teksten som grep tak i meg ut fra de rent språklige kvalitetene. Denne begivenheten fant sted da jeg var 14 år og satt i senga til min bestevenninne og leste på de kjedelige norskleksene. For å prøve å gjøre det litt mer interessant leste vi høyt, en replikk hver. Motstrebende måtte vi innrømme at det faktisk var ganske gøy å lese dette. Så skjedde det. Rytmene og lydene bare tok over. Vi leste høyere og høyere; vi ropte ut; vi stønnet og lo og gråt. Ja! Her var det!

Livet! Ordene! Rytmene! Det levende, klangfulle språket!

Bukk fra luften, bukk fra bunnen
stangedes i samme stunden
så at skummet om oss klasket!

Djevlen stå i alt som minner!
Djevlen stå i alle kvinner!
– uten en!

I motsetning til Brand, kunne aldri Peer holdes fast i en slik gjennomborende, insisterende rytme. Han kan svinge innom den, og ut igjen.

Men Peer springer ut av mange kilder. En annen renningstråd i denne veven er Ibsens store skuffelse over Norges innsats i Den Andre Slesvigske Krig, der hverken Norge eller Sverige kom Danmark til unnsetning overfor Preussen og Østerrike. I brev Ibsen skriver fra Italia på denne tiden, er han uvanlig følelsesladet. Han er dypt skuffet, sint og bitter. Nå skal han vise oss! Nå skal han skape en karakter som viser den mørke baksiden av den norske folkesjel.

En annen av renningstrådene til vevnaden som blir Peer, kommer så å si fra motsatt hold. Når Ibsen ble så sint og skuffet, så hang det kanskje også sammen med at han hadde en så dyp kjærlighet og så store forventninger til hva det norske kunne utvikle seg til å bli. Han var både en del av den nasjonalromantiske strømmingen, og tok avstand fra den.

Skrivingen av Peer begynte i en antipatisk stemning. Men han skriver i brev til sin forlegger, at stykket vokser fram mens han skriver, og blir større enn han hadde tenkt. Fra de etterlatte notatene kan det ses at han arbeider på en helt annen måte enn med de foregående skuespillene. Han hadde alltid før gjennomarbeidet stykkene i tre forskjellige stadier, men det er ikke tilfellet her. Det ser ut som han på slutten av første akt virkelig ikke vet hvordan det vil gå med Peer i neste akt. Han har bare noen spredte opptegnelser og ideer. Han arbeider i en rus sier han. -- Renskriver på ettermiddagen det han dikter på formiddagen. Det kan synes som stykket vokser ut over sin skaper, at det er inspirert – i betydningen å bli åndet inn i, komme inn i noe større enn seg selv . . .

Ibsen har brukt det samme nordiske versemålet gjennom hele stykket – knyttelen. Det kjennetegnes blant annet ved at det har den samme kraften og livligheten som de norrøne formene pga rytmen, samtidig som det har enderim. Det kan bevege seg mellom det talemålsnære, lette, muntlige og det litterære og de veldig taktfaste uttrykkene som innimellom hugger tak i oss:

Som Asbjørnsen og Moe, samlet Ibsen inn folkeeventyr. Og det er mye eventyrinspirasjon i Peer Gynt. Et av flere forelegg for karakteren Peer, kommer fra Asbjørnsens samling av folkesagn. Vi kan også gjenkjenne Askeladden. Både Peer selv og Mor Åse snakker om at han skal bli prins og vinne kongsdatteren. Dette er også et motiv i Dovregubbens hall. Og Mor Åse snakker om at han ligger og roter i grua. Denne gjenkjennelsen av Askeladden, kan være en av grunnene til at vi som har vokst opp med folkeeventyrene blir glade i Peer – på tross av hans dårlige karaktertrekk.

En annen grunn til at vi blir sjarmert av karakteren, er at han er en forteller, en dikter, en ordkunstner! Han tar oss med inn i eventyret, der det går an å ri rakt gjennom luften på gilde hester. Men, som hos flere av Ibsens ka-

rakterer, blir ikke dette sett og satt pris på. Han er omgitt av middelmådighet, smålighet og misunnelse – det store, mørke, lurvete bygdedyret. Andre Ibsenkarakterer får sin begavelse ødelagt av småborgerlighetens jantelov. Her er det bygdedyret. Motivet er noe av det samme. Noe som Ibsen selv hadde erfaring med. Dette utgjør også en renning i veven.

En måte å forstå hvordan de dypere lagene i eventyrene virker på oss, er å se alle karakterene som deler av den samme sjelen. Det slår meg at eventyrinspirasjonen kanskje ikke bare begrenser seg til Askeladden og sagnet om Peer Gynt. Noen puslespillbrikker kan plutselig falle på plass og danne et meningsfullt mønster, hvis vi leser hele stykket som et eventyr. Hvis vi ser Peer som den søkende sjelen, og alle andre karakterer som deler av, eller kvaliteter ved, denne sjelen -- som en av flere mulige lesninger. Jeg synes dette er en meningsfull og interessant lesning. Da blir det mer forståelig hvorfor Ibsen i dette ene stykket lar alle bipersonene bli så endimensjonale og uten sine egne historier.

Mor Åse er bare Mor, og Solveig er bare Det Kvinnelige. Kanskje er det mulig å se dem som kvaliteter i Peers indre, like så vel som Bøygen, Den Fremmede Passasjer og Knappestøperen?

Eventyrenes billedspråk, som kan gjøre det mulig for oss å forstå det som skjer inni oss på følelsesplanet, er noe vi har valgt å fokusere på i vår tolkning. Det polemiske og ironiske, som kan være veldig morsomt i en annen sammenheng, er ikke noe som våre elever kan forbinde seg med. Men det finnes mye humor på andre nivå også i dette stykket -- og det har vi med -- humor og spilleglede. Det er et stort spenn i elevmassen, også i fysisk alder. De er fra 6 til 22 år. Noen forbinder seg mest med eventyraspektet og leken. Men for noen av elevene på videregående gir det også absolutt mening å beskjefte

seg med de store eksistensielle spørsmålene i Peer Gynt. De har nettopp vært i arbeidspraksis, og noen av dem begynner å forberede seg på å bygge opp et meningsfullt liv som voksne. Da kommer spørsmålene: Hva er viktig for meg? Hvem er jeg? Hva er det å være seg selv?

For meg, som har et så inderlig forhold til det språklige, så er det selvfølgelig en utfordring å jobbe med elever som har problemer med artikulasjon, eller med språk i det store og hele. Det er nytt for meg. Jeg har måttet "kill many darlings" – kutte og kutte. Det er tøft. Men, som alltid i den kunstneriske prosessen, så er begrensninger noe av det mest inspirerende. Motstand utløser uante krefter og ideer. Det er motstanden og strevet som gjør at det nye kan oppstå, det man ellers ikke ville ha funnet.

Disse elevene gir meg mange nye og interessante og lærerike utfordringer. – Og mange vakre gaver. Mange trenger lang tid til å trenge ned i stoffet. Men den inderligheten de da kan møte det med gir også noen skinnende skatter, når de blir hentet opp fra dypet. Og den inderligheten og varmen vi sammen skaper rundt prosjektet, hvordan vi bærer hverandre, dette opplever jeg sterkere enn noen gang sammen med nettopp disse menneskene. De har noen fantastiske lærere, og sammen har vi mye humor, lek, latter, spilleglede og alvor. Vi har alle behov for å uttrykke oss og å utvide vår opplevelse av hvem vi er og kan være. Og det er et stort privilegium å få lov til å hjelpe andre mennesker til å finne sitt uttrykk, sin måte å uttrykke seg på. Og så den store forunderlige helheten av alles uttrykk som settes sammen som et puslespill og blir til skuespillets magi.

Det begynte som raseri over den norske unnfalldenheten og selvgodheten, som politisk polemikk. Men så åpner det seg underveis. Det vokser. Det inspireres. Det blir til..... -- et moderne mysteriespill?